

**JURNALISTUL:
PERSONALITATE ȘI PROFESIE**

CAMELIA POPA

**JURNALISTUL:
PERSONALITATE ȘI PROFESIE**

EDITURA UNIVERSITARĂ
București

Tehnoredactare computerizată: Ameluța Vișan
Coperta: Angelica Mălăescu

Copyright © 2011
Editura Universitară
Director: Vasile Muscalu
B-dul Nicolae Bălcescu 27-33,
sect. 1, București.
Tel./Fax. (021) 315.32.47 / 319.67.27
www.editurauniversitara.ro.
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

EDITURĂ RECUNOSCUTĂ DE CONSILIUL NAȚIONAL AL
CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR
(C.N.C.S.I.S.)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
POPA, CAMELIA

Jurnalistul : personalitate și profesie / Camelia
Popa. - București : Editura Universitară, 2011
Bibliogr.
ISBN 978-606-591-205-2

070

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate Editurii Universitare.

Distribuție: tel/fax: (021) 315.32.47
(021) 319.67.27
comenzi@editurauniversitara.ro

ISBN 978-606-591-205-2

CUPRINS

CUVÂNT INTRODUCATIV	7
Capitolul 1. CONCEPTUL DE PROFIL PERSONOLOGIC	11
1. Premise	11
2. Delimitări terminologice.....	16
3. Personalitatea, ca sistem supraordonat de trăsături	24
Capitolul 2. PERSONALITATE ȘI PROFESIE JURNALISTICĂ	31
1. Specificul profesiei jurnalistice	33
1.1. Organizația de presă	37
1.2. Analiza activității jurnalistului	53
1.3. Funcții informaționale și operaționale în exercitarea ... profesiei	58
2. Modele explicativ-interpretative ale competenței jurnalistice	68
2.1. Modelul multidimensional al competenței	69
2.2. Modelul abilităților cognitive	76
2.3. Modelul interacțiunii dintre aptitudini și atitudini	80
2.4. Modelul centrat pe valori psihice	87
2.5. Modelul competenței sociale	89
2.6. Modelul aplicativ de sancționare psiho-socio- profesională prin experți	91
Capitolul 3. METODOLOGIA CERCETĂRII	98
1. Direcții de cercetare și căi de abordare a profilului personologic	98
2. Subiecți, obiective, ipoteze	108
Capitolul 4. ANALIZĂ PRIMARĂ PE DIMENSIUNI INVESTIGATE	114
1. Abilități ale inteligenței și creativității	115
2. Trăsături de personalitate	125

Capitolul 5. ANALIZĂ CORELAȚIONALĂ	159
1. Congruența intradimensională a variabilelor personologice ...	160
1.1. Interactivitatea abilităților cognitive	160
1.2. Interactivitatea trăsăturilor pregnante ale personalității	165
1.3. Interactivitatea trăsăturilor simple ale personalității	169
1.4. Interactivitatea trăsăturilor-valori	170
2. Consonanța interdimensională	172
Capitolul 6. ANALIZĂ FACTORIALĂ	179
1. Soluțiile factoriale pentru loturile de bază	180
2. Alte soluții factoriale pentru eșantioanele investigate	187
Capitolul 7. CONCLUZII ȘI DESCHIDERI	202
1. Profilul personologic și profesiograma	202
2. Fluctuația de personal	206
BIBLIOGRAFIE	213

CUVÂNT INTRODUCATIV

Motto:

„Lumea mass-media, atât de avidă să divulge informații despre ceilalți, rămâne ostilă investigațiilor care o privesc”.

(Bertrand, C.-J., 2001)

Nu este nici mai înalt, nici mai drept, nici mai bun, nici mai școlit decât mulți dintre semenii săi. Însă el reușește să radiografieze deopotrivă binele și răul unei lumi și să prezinte faptele într-o structură logică simplă, accesibilă tuturor. Nu este scriitor pentru că, potrivit cutumelor meseriei sale, nu are dreptul să fabuleze, și nici actor, chiar dacă participă intens la spectacolul vieții. Nu este un politician, fiindcă deciziile sale nu au o argumentație electorală și nici un judecător, pentru că judecățile lui nu constituie sentințe.

Detestat și deopotrivă adulat, uneori pentru același motiv – rostește adevăruri incomode – , dar cel mai adesea privit cu neutralitate de către semenii săi, **jurnalistul**, pentru că despre el este vorba, reprezintă exponentul unei categorii profesionale eterogene, dificil de încadrat în tiparele profesiilor clasice. Privit când ca un boem fără leac, când ca un analist riguros, jurnalistul este, în cele din urmă, un „produs social” al timpului în care trăiește, dar și o individualitate bine conturată, cu un set de trăsături specifice care-i conferă succesul în profesie.

În calitate de psiholog, dar și de jurnalist cu o experiență în presa centrală de mai bine de un deceniu și jumătate, am încercat să identific - și totodată să cuantific – un set de trăsături psihologice ale acestui profesionist al știrilor. Eforturile mele sunt prezentate, detaliat, în această carte și pot servi drept ghid atât tinerilor aflați în căutarea unei prestigioase

cariere jurnalistice, cât și profesioniștilor din domeniul resurselor umane.

Lucrarea este concepută în două părți corelate. În prima parte (capitolele I și II) am avut în vedere atât definirea conceptelor psihologice de bază (profil, trăsătură, factor), necesare fundamentării unui profil personologic valid, cât și examinarea caracteristicilor activității ziaristului, prin prisma funcțiilor informaționale și operaționale îndeplinite de acesta în cadrul organizației de presă. Modelele explicativ-interpretative ale competenței specific jurnalistice au fost explorate distinct. De asemenea, am înfățișat, în calitate de premise metodologice, marile direcții de cercetare în domeniul elaborării profilurilor personologice, pentru ca apoi să prezint modelul propriu de investigație, realizat în consonanță cu direcțiile metodologice anterior conturate, dar și cu o serie de exigențe referitoare la constituirea loturilor experimentale și la metodele utilizate.

Cea de-a doua parte a lucrării (capitolele II – VI) a constituit „centrul de greutate” al cercetării și a avut o finalitate aplicativă expresă: realizarea psihoprofesiogramei jurnalistului, în baza ancorelor profilului personologic elaborat. Mai precis, scorurile celor 57 de variabile psihologice incluse în modelul investigativ au fost explorate pe trei niveluri de „adâncime” - analiză primară (medii, procente, distribuții, semnificația diferențelor între medii), analiză corelațională și analiză factorială. În baza nucleelor cu funcție performanțială identificate cu ajutorul procedurilor statistico-matematice de prelucrare a datelor, am desprins un profil personologic al jurnalistului superior conceptualizat. „Ancorele” acestui profil au fost integrate în psihoprofesiogramă, în calitate de particularități psihice „de format”, alături de alte trăsături care se impun a fi optimizate în cadrul instruirii școlare a viitorilor jurnaliști sau pe parcursul activității, în cazul profesioniștilor domeniului.

Realizarea profilului personologic al jurnalistului nu are precedent în cercetarea psihologică autohtonă. Modelul de investigație pe care l-am utilizat a pornit de la premisa că alcătuirea unui profil personologic țintește finalități care țin, în primul rând, de resorturile psihologiei organizaționale (realizarea psihoprofesiogramei, recrutarea personalului). Demersul de investigație a profilului personologic a urmărit astfel identificarea la angajații competitivi a acelor trăsături care pot conduce la obținerea succesului profesional și implicit la competitivitatea organizațiilor de presă.

În încheiere, trebuie să-mi exprim gratitudinea față de profesorul universitar doctor Gheorghe Neacșu, care a crezut în demersul meu și l-a sprijinit. De asemenea, mulțumesc colegilor jurnaliști care au renunțat temporar la rolul lor clasic, acela de a pune întrebări, pentru a se transforma ei înșiși în subiect de investigație.

Capitolul 1

CONCEPTUL DE PROFIL PERSONOLOGIC

Fundamentarea unui profil personologic valid pentru o categorie profesională cum este cea a jurnaliștilor reclamă definirea, dintr-un început, a coordonatelor psihologice ale acestui concept. Astfel, profilul personologic reprezintă însăși „osatura” valorică a trăsăturilor personalității, obținută prin abstracție. Din profil se degajă caracteristicile esențiale, fundamentale, ale personalității unui individ. Pe baza unui profil personologic pot fi realizate predicții comportamentale. Acuratețea acestor predicții devine imbatabilă numai în cazul ipotetic în care ar putea fi surprinse consistența perfectă a tuturor trăsăturilor de personalitate și inventarul (probabil infinit) al situațiilor în care se manifestă pregnant cea mai mare parte a constelației de variabile psihologice ale profilului. Însă nu numai nedescoperirea consistenței perfecte a trăsăturilor și diversitatea situațională îngreunează predicțiile asupra comportamentului uman, ci și schimbările intraindividuale, datorate, de pildă, educației sau experienței. Din acest motiv, surprinderea constantului la nivelul personalității devine o condiție sine-qua-non a sporirii acurateței predicției comportamentale, respectiv a avizului psihologic.

1. Premise

În cazul nostru, profilul personologic elaborat va fi unul colectiv, întrucât el se va referi la întreaga categorie profesională a jurnaliștilor și va încerca să dobândească „figura” acestei profesii.

Cunoscând constantele profilului, putem formula ulterior predicții de tip probabilist asupra comportamentului individual. Acuratețea respectivelor predicții oscilează în funcție de variabilitatea situațională, de modul de obținere a constantelor în cauză (performanța în condiții de test poate să difere relativ de cea din situațiile reale de viață), de modul de agregare a trăsăturilor profilului (trăsăturile-forță, definatorii pentru individ, au șanse mai mari să se reflecte în comportament) și, nu în ultimul rând, de tipul trăsăturilor măsurate. Acestea sunt câteva dintre considerentele pentru care psihologii manifestă o prudență deloc exagerată în a estima comportamentul unei persoane numai pe baza profilului personologic. La emiterea oricăror predicții comportamentale sunt luate invariabil în calcul, alături de profil, și elemente ale contextului săvârșirii faptei sau declanșării acțiunii respective.

Prima dificultate în realizarea predicțiilor comportamentale derivă din însăși complexitatea personalității umane. „Complexitatea extraordinară a organizării interne a sistemului personalității face ca în orice investigație experimentală sau în orice observație situațională să nu se surprindă decât un singur aspect, a cărui semnificație științifică nu poate fi corect apreciată decât prin comparare cu altele, dezvoltate în alte împrejurări. Aceasta imprimă un caracter relativ oricăror concluzii generalizatoare și îndeamnă la prudență”, remarcă M. Golu (1993, p. 38). Astfel, întotdeauna va exista o discrepanță între personalitatea care ni se dezvăluie nouă, într-o suită de manifestări și personalitatea reală. Cum înlăturarea acestei discrepanțe este accentuat dificilă, sarcina cercetătorului este de a o face cât mai mică. Alți autori, mai sceptici, consideră că „este utopic a crede că putem realiza predicții de mare acuratețe pornind de la un anumit profil standard de personalitate oricâte variabile ar cuprinde el și deci oricât de complex și bogat ar fi” (P. Iluț, 2004, p. 91).

Într-adevăr, pe baza profilului personologic pot fi realizate predicții de mare acuratețe doar în cazul ipotetic în care ar putea fi surprinse consistența perfectă a tuturor trăsăturilor (ansamblu care să fie definit ca predispoziție comportamentală constantă) și inventarul (infinat) al situațiilor în care se manifestă pregnant cea mai mare parte a constelației de trăsături identificate.

Însă, așa cum subliniază marele personolog G. Allport (1967, p. 27), „consistența perfectă a trăsăturilor nu va fi niciodată găsită și nici nu trebuie să fie așteptată” de către psiholog. În același timp, realizarea unui inventar de situații este o misiune utopică, poate chiar mai grea decât identificarea trăsăturilor pregnante, relativ stabile, ale profilului personologic.

Problematica identificării unui „nucleu” al personalității, responsabil pentru explicarea comportamentului uman în varii situații este, la prima vedere, extrem de complicată și continuă să suscite vii dezbateri între psihologi, ridicând probleme metodologice care par insurmontabile.

În acest context trebuie să precizăm că funcționarea personalității a reprezentat, de-a lungul timpului, câmpul ciocnirii frontale a două orientări, promovate de structuraliști (teoreticienii trăsăturilor), respectiv situaționiști (teoreticienii comportamentului). *Structuraliștii* au susținut că persoana – și nu situația – este factorul cel mai important în determinarea comportamentului. Astfel, o trăsătură evidențiază atât însușirile sau particularitățile relativ stabile ale unei persoane, cât și predispoziția de a oferi același răspuns în diverse situații, sub acțiunea unei varietăți de stimuli. *Situaționiștii* au argumentat că situația are rolul determinant în comportamentul persoanei, minimalizând rolul constelației trăsăturilor de personalitate în conduita individuală.

Chiar dacă structuraliștii, ca teoreticieni ai trăsăturilor nu au negat niciodată importanța determinantilor situaționali ai comportamentului, ei au fost criticați pentru maniera atomistă în care au descris personalitatea și pentru ignorarea influențelor ambientale. M. Zlate (2002, p. 16) rezumă astfel limitele abordării structurale a personalității: „O asemenea multitudine de factori, insuficient corelați și ierarhizați, ar putea duce mai mult la subminarea unității personalității, decât la constituirea și închegarea ei”.

Armonizarea celor două orientări psihologice s-a realizat de către interacționiști. Aceștia au postulat că interacțiunea dinamică „trăsături-situație” oferă premisele unei explicații plauzibile a funcționării personalității. Astfel, nu numai individul influențează situațiile, ci și situațiile îi influențează acestuia comportamentul.

În cercetarea psihologică românească, M. Golu (1993, p. 13-26) avansează o astfel de perspectivă interacționistă, dinamică, asupra funcționării personalității, arătând că „omul nu este nici o entitate total pasivă, căreia mediul să-i imprime necondiționat și univoc influențele sale, nici o ființă cu un activism supranatural, demiurgic, căreia să nu-i poată sta nimic în cale”. De aceea, „o cunoaștere cât de cât completă și veridică a personalității nu este posibilă decât înregistrând și interpretând manifestările ei comportamentale într-un mare număr de contexte relaționale”. Autorul apreciază că, pentru o explorare a comportamentului, sunt necesare ambele tipuri de constructe, atât trăsăturile, cât și factorii situaționali, deoarece „teza că trăsăturile sunt variabile dispoziționale nu minimizează nicidecum rolul determinantilor situaționali ai comportamentului (...) Trăsăturile vor fi evidente în anumite ocazii, iar în altele – nu, aceasta depinzând de specificul și de semnificația socială a ocaziei”.

În același registru se situează și M. Zlate (1994, p. 59), care arată că personalitatea apare ca „produs și producător de împrejurări, de medii, ambianțe și situații sociale; omul asimilează, dar și creează împrejurările, le dirijează și stăpânește, le transformă atunci când acestea nu-i mai convin”.

Însă nu numai nedescoperirea consistenței perfecte a trăsăturilor și variabilitatea situațională îngreunează predicțiile asupra comportamentului uman, au reliefat psihologii, ci și variabilitatea intraindividuală.

Tendința legică a variației în timp a stării generale a sistemului personalității este evidențiată de mai mulți cercetători, printre care și de M. Golu (2004). Autorul operează o distincție între „profilul de stare” și „profilul fazic”, evolutiv, al individului. Astfel, „un alt aspect care face și mai dificilă formularea unui prognostic cert la nivel individual este caracterul brusc și imprevizibil al unor schimbări în profilul de stare”. Profilul de stare este determinat ca medie aritmetică ponderată a valorilor componentelor particulare (cognitive și noncognitive), alese pentru evaluare. Profilul fazic, mult mai complex, reprezintă o testare de tip longitudinal, o medie aritmetică a mai multor profiluri de stare. Potrivit lui M. Golu, doar acest profil fazic ne-ar permite să surprindem constantul la nivel individual și să sporim astfel valabilitatea predicției, respectiv a avizului psihologic.

La prima vedere, toate aceste teorii contradictorii, fiecare cu partea ei de adevăr, par descurajante pentru cercetătorul implicat în studiul profilurilor personologice individuale sau colective. Întrebarea care s-ar putea pune este: *„De ce se studiază profilul personologic al unei persoane sau al unei categorii profesionale, dacă pe baza lui nu putem face predicții comportamentale de mare acuratețe?”*

Un prim răspuns ar fi acela că, în clinică, în școală sau în cadrul diferitelor activități umane trebuie luat în considerare și

specificul calitativ al individului, poziționat în diferite contexte relaționale. De pildă, în psihologia muncii este unanim recunoscut faptul că performanța în muncă este o variabilă dependentă de calitatea personalului. De aceea, tocmai această calitate a resursei umane este explorată în cadrul cercetărilor de factură personologică.

De asemenea, studierea profilului poate fi argumentată și prin faptul că există un puternic interes științific pentru o mai bună înțelegere a naturii umane. D. Schultz (1986) evidențiază că una dintre cele mai mari speranțe ale umanității este chiar îmbunătățirea cunoașterii despre sine și apreciază, în acest context, că studiul personalității ar putea fi privit drept cea mai importantă realizare a psihologiei.

2. Delimitări terminologice

Profilul psihologic reprezintă un inventar efectuat de psiholog în urma unui examen aprofundat al subiectului și/sau categoriilor de subiecți, care include: o conversație clinică, observarea comportamentului și aplicarea unor teste sau chestionare psihologice. Din inventarul de trăsături astfel obținut se poate extrage un profil psihologic. Rezultatele testelor (scorurile trăsăturilor) sunt reprezentate pe un grafic. Valorile dispuse pe verticală se unesc printr-o linie continuă, care schițează o siluetă comparabilă cu un profil. Expresia de profil psihologic a fost utilizată de G. Rossolimo în 1912 (R. Doron, Françoise Parot, 1999).

În psihometrie, profilul psihologic are o reprezentare grafică. Trăsăturile măsurate sunt înscrise pe un graf, cu rangul (numărul de puncte) obținut. Reunind punctele, rezultă o linie frântă a cărei formă condensează semnalmamentele psihologice ale individului. Un segment de profil este „o linie trasată de la

un scor, înregistrat pe o scală, la altul cu care se învecinează” (H. Pitariu, 1983, p.135).

Profilul personologic dispune de o arie a trăsăturilor mai restrânsă decât cea a profilului psihologic; el reprezintă o configurație coerentă, rațională, a valorilor personalității umane, dispuse în context corelațional, ignorând variabile psihologice precum memoria, atenția etc. M. Golu și A. Dicu (1972, p. 244) remarcă dominanța axiologică a personalității, ca structură semantică, în raport cu diferitele însușiri, procese psihice sau cu reacțiile comportamentale ale individului. Din această perspectivă, profilul personologic poate apărea ca fiind mai valoros decât profilul psihologic, condensând particularitățile psihologice „cheie” ale acestuia din urmă.

Termenul de *psihogramă* (o „sinteză cantitativă a factorilor care apar în elaborarea răspunsurilor la testul Rorschach”) este uzual folosit pentru a descrie profilul personologic individual, obținut prin aplicarea unor metode proiective/calitative de explorare a personalității. În psihogramă sunt înregistrate codificări privind inteligența, afectivitatea, punctele vulnerabile, redate ca o sinteză a personalității individului (D. Anzieu, 1961, p. 14). Psihograma suferă însă la capitolul validității, atribut care poate fi conferit numai de utilizarea metodelor cantitative, standardizate.

Spre deosebire de *portretul psihologic* (termen care are doar conotații vizuale sau verbale, neridicându-se la înălțimea unui concept), *profilul personologic* surprinde dispunerea ierarhică, articulată într-o constelație, a trăsăturilor care îl compun. Aceste trăsături nu apar linear, ca într-o fotografie, ci sunt proeminente, organizate și ierarhizate pe baza unui criteriu axiologic. Termenul de *configurație* este utilizat adeseori, la rândul său, pentru a descrie personalitatea, cu un sens apropiat de cel de portret. Însă configurația denotă numai un ansamblu organizat de date perceptive, înțeles astfel prin mijlocirea

contururilor sau a trăsăturilor sale esențiale; ea reprezintă doar o schiță neclară, aproximată, a personalității. Termenul de *model*, întrebuițat și el frecvent pentru a denumi profilul personologic, este însă doar o rețea de interrelații posibile între elementele unei structuri supraordonate, fără a intra în profunzimea respectivelor relații.

Un alt concept frecvent întâlnit în cercetările de factură personologică este *stilul*. Acesta desemnează modalitatea constantă de raportare a individului la sine însuși, la alții și la societate (R. Doron, Françoise Parot, 1999). În *stilul personal*, P. Fraisse și J. Piaget (1963, p. 178) includ caracteristicile formale, adică acele trăsături de personalitate observabile ale individului, care pot fi studiate cu ușurință. Cel mai cunoscut stil este, în opinia respectivilor autori, rigiditatea, o manieră caracteristică de a gândi, exprimată prin tendința individului de a-și menține atitudinile și principiile proprii, în ciuda argumentațiilor expuse de interlocutori. Totuși, la originea stilului rigid nu stă numai trăsătura de personalitate „rigiditate” (deși ea are rezervat un loc central în această ecuație comportamentală), ci se pot întâlni și alte trăsături de același ordin, precum lipsa de sugestibilitate, persistența și perseverența.

Stilul poartă totuși pecetea individuală a originalității (în sensul ei de unicitate) și reflectă, pe lângă particularitățile de grup identificabile persoanei, starea de spirit a colectivității. În stil, socialul depășește individualul, însă unitatea generativă a stilului rămâne individul, cu trăirile lui afective, cu intuitivitatea și expresivitatea care-l definesc. Psihologii sunt de acord că personalitatea umană nu poate fi acoperită în integralitatea sa prin stil; acesta rămâne doar un mijlocitor al expresiei individuale în diferite contexte situaționale. Cu toate acestea, stilul poate fi considerat o proprietate a profilului personologic, dar care trebuie judecată nu în sensul conotației

atitudinale, pentru că nu se referă la finalitatea comportamentală (produs), ci privește însuși „modul de a face”, de a se comporta, având astfel o conotație aptitudinală.

O primă distincție între termenii „profilul personologic” și „stil” este aceea că profilul are un centru de greutate conceptual-metodologic. Profilul îndeplinește mai mult funcția de instrument mental, spre deosebire de stil, un concept general-științific. Însă, chiar dacă stilul reprezintă un concept pur științific, iar profilul – un concept metodologic, cele două entități sunt complementare. Cea de-a doua distincție între profil și stil vizează caracteristicile lor evolutive. În timp ce profilul suportă restructurări, stilul se validează, se rafinează și se restructurează, fiind detectat cu precădere în modalitatea individului de a se prezenta. Dacă în primă instanță stilul câștigă în calitate, în cea de-a doua instanță el se îmbogățește valoric, spre deosebire de profil care poate câștiga în primă instanță o „îmbogățire cantitativă” iar în cea de-a doua instanță – o sistemicitate cognitivă. Date fiind aceste argumente, credem că aria stilului este mai restrânsă decât cea a profilului, dar mai semnificativă. De aceea putem admite că în alcătuirea profilului personologic pot fi luate în considerare și elementele stilistice, ca indici ierarhizabili sau trăsături valorice ale personalității.

Conceptul de *tip*, utilizat în mod impropriu pentru a defini profilul personologic, vizează în științele naturii apartenența la o familie definită prin ceea ce membrii ei au în comun. G. Allport (1981, p. 357) susține că „tipurile sunt abstracții”, iar P. Popescu-Neveanu (1978, p. 736) arată că „nu orice asociere de trăsături alcătuiește un tip, ci numai aceea care este concomitent pregnantă, consistentă și semnificativă”. *Tipologia* permite o clasificare a conduitei umane, pe baza caracteristicilor biologice sau de personalitate. Cea mai veche tipologie (substanțialistă) a fost cea elaborată de medicii

Hipocrate și Galenus, care au ajuns la desprinderea particularităților temperamentelor coleric, sangvinic, flegmatic și melancolic pornind de la anumite fluide (umori) ale organismului. Au mai fost descrise tipologiile constituționale, psihologice, psihofiziologice, psihosociologice și psihopatologice (M. Zlate, 1994, p. 65-73). Tipologiile psihologice se raportează în general la câte un singur aspect al personalității – activ/pasiv, emotiv/nonemotiv, oferind clasificări dihotomice (P. Fraisse și J. Piaget, 1963, p. 167). P. Popescu-Neveanu diferențiază, la rândul său, două tipuri cognitive – senzorial (prefigurată prin datele ereditare, care intră în funcțiune imediat după naștere) și logic (intelectiv) – , însă recunoaște că o astfel de clasificare a oamenilor este foarte schematică (1969, p. 76-78).

În alte studii, *tipul* a fost înfățișat și ca model particular și recurent de atribute prin care se dau semnificații conotative personalității, dar prin care nu se pot diferenția între ei oamenii aparținând aceluiași tip (R. B. Cattell, 1967, p. 7-75). Atât tipurile, cât și trăsăturile descriu oamenii, însă în psihologie se utilizează în general trăsăturile pentru a defini personalitățile normale, și tipurile/sindroamele pentru a descrie personalitățile patologice – debil, schizofren, psihopat (idem). Personologul american critică popularitatea (nemeritată) a descrierii prin tipuri, arătând că tipul unei personalități ideale ca Napoleon Bonaparte se poate aplica doar unui număr mic de persoane. R. B. Cattell subliniază și un alt inconvenient: tipul implică întotdeauna o discontinuitate. Din acest considerent, tipurile nu sunt apte pentru a descrie o personalitate, pentru că marea majoritate a trăsăturilor apar de-a lungul unui continuum. De pildă, nu se poate opera o distincție brutală între tipurile „inteligenti” și „noninteligenti”, deoarece populația are diferite grade de inteligență și de idiotie. „Pentru aceasta și pentru alte rațiuni, tehnicile de bază pentru descrierea și măsurarea

personalității au dezvoltat conceptul de trăsătură“, conchide R. B. Cattell. Autorul formulează însă diplomaticideea că tipurile descriu aspecte formale, fără a explora conținuturile psihice profunde.

Revenind la profilul personologic, trebuie să precizăm că acesta comportă două accepțiuni, și anume aceea de *concept metodologic* și *procedeu* (accepțiunea procedurală a profilului va fi prezentată în capitolul al treilea al cărții).

O definiție corectă a *conceptului* metodologic supraordonat „profil” (care se ridică, după cum am văzut, la rangul unui instrument mental) reclamă anumite exigențe normative, mai precis delimitarea conceptuală clară a fiecărei valori psihice aflate în rețea. Cum un concept este nu numai general, ci și abstract, profilul personologic poate abstrage trăsăturile relevante ale unui individ. În aceeași logică, profilul personologic colectiv al unei profesii poate abstrage proprietățile profilurilor individuale, după cunoașterea trăsăturilor comune, dar și pregnante ale indivizilor examinați.

Deci în accepțiunea sa de *concept metodologic*, profilul ni se înfățișează ca o structură valorică a personalității, obținută prin abstracție. Din profil se degajă caracteristicile esențiale, fundamentale ale personalității unui individ. Mai departe, materia primă a profilului personologic colectiv poate fi reprezentată, la extrem, de multitudinea personalităților umane. Extensiunea conceptuală poate avansa până la trăsăturile personologice cele mai pregnante și mai valoroase ale umanității. Această materie primă poate fi supusă unor abstracții repetate, până se ajunge la consistența valorică și pregnanța dorite pentru profil, dar și la simplitatea ideală a montajului de trăsături.

Tot în calitate de concept, profilul personologic permite atât înțelegerea semnificației informației pe care o conține (informație esențială, structurată plurinivelar și unificată), cât și

formularea unor definiții și explicații (caracterul normativ al profilului). Funcția predilectă a profilului personologic rămâne cea descriptiv-explicativă. Însă profilul, în calitate de concept, implică reguli de inferență, de judecată și de encodare. El se ridică astfel de la funcția descriptivă la funcția normativă, trimițându-ne la un conținut teoretico-metodologic solid. Profilul personologic poate astfel nu numai să descrie, ci și să evalueze personalitatea.

Așa cum am văzut, caracterul hipercomplex al personalității îngreunează elaborarea profilului personologic. M. Golu (1993, p. 33) arată că acest caracter hipercomplex este determinat, pe de o parte, de numărul foarte mare al elementelor componente ale personalității, iar pe de altă parte de marea saturație de legături interne (între elementele componente) și externe (între personalitate ca un tot și mediul ambiant).

Cum nu se poate nega prezumția că profilul personologic este dependent de variabilele introduse în configurația lui, elementele sale componente trebuie să fie consistente. Preferabil ar fi să se țină cont, la elaborarea profilului, de elementele superior conceptualizate ale cercetării științifice, deja validate. Numai realizând pregnanța și consistența trăsăturilor cardinale ale profilului putem depăși abordarea ilustrativ-descriptivă a personalității, îndreptându-ne către o analiză personologică de profunzime (simultan descriptivă și integratoare), în care componentele psihologice corelează pe arii și pe niveluri.

După *sursa* lor, trăsăturile profilului personologic pot fi de ordinul celor patru subsfere ale procesualității psihice, respectiv cognitive, afective, volitive și valorice. Trăsăturile temperamentale constituie baza energetică a personalității și de aceea ele nu vor fi ignorate în alcătuirea nici unui profil. R. B. Cattell (1967, p. 245) subliniază că, în funcționarea dinamică

a personalității, atitudinile tind să se subordoneze sentimentelor, iar sentimentele – tendințelor biologice fundamentale.

După *complexitate*, trăsăturile profilului pot fi „simple” și „complexe”. Cercetătorul nu trebuie să fie interesat doar de numărul de elemente compoziționale ale profilului, cât mai ales vocația lor de optim funcțional, de raporturile dintre ele. Trăsăturile caracteriale (care implică elemente din toate cele patru subsfere ale procesualității psihice) au, de pildă, cel mai înalt grad de complexitate. „În caracter trăsăturile dominante – și deci definatorii – se manifestă cel mai frecvent și își subordonează celelalte trăsături. Numeroși autori afirmă chiar că „fiecare om dispune de o anumită trăsătură care constituie nucleul individualității sale psihice” (P. Popescu-Neveanu, 1969, p. 189).

După *natura* lor, trăsăturile profilului pot fi individuale, sociale, morale, estetice etc. Integrarea trăsăturilor componente ale profilului se realizează în cadrul unor blocuri operaționale specializate. M. Golu (1993, p. 52-53) concepe personalitatea ca fiind construită din șase asemenea „blocuri funcționale” integrate: blocul cogniției (cu rol adaptativ), blocul motivațional, blocul afectivității, blocul proceselor de reglare (voința), blocul proceselor de explorare-investigare și blocul proceselor de comunicare. Integrarea structurilor în personalitate se desfășoară stadijal, de la simplu la complex, de la inferior la superior. Apoi, fiecare subsistem component pune în evidență o organizare multinivelară. Autorul citat mai arată că „de regulă, desfășurarea comportamentului este determinată și poartă în sine amprenta nivelului integrator superior, cele inferioare intrând (în acțiune – n.n.) mai mult ca momente și verigi intermediare”.

Pentru M. Zlate (1994, p. 49) personalitatea reprezintă, de asemenea, o structură integratoare a mecanismelor psihice: „Personalitatea este cea care dă viață mecanismelor psihice, le

<< forțează>> să interacționeze activ unele cu altele, să se diferențieze și stabilizeze, să-și reunească potențele în vederea realizării scopurilor”. Autorul identifică, invocând „rațiuni pur analitice”, cinci laturi ale personalității: latura dinamico-energetică (temperamentul), latura instrumentală (aptitudinile), latura rezolutiv-productivă (inteligența), latura transformativ-constructivă (creativitatea) și latura relațional-valorică și de autoreglaj (caracterul). M. Zlate arată că toate componentele/laturile personalității interacționează unele cu altele, se organizează și se ierarhizează, dând naștere unei structuri care dispune de o arhitectonică specifică. Discutabilă este însă aici delimitarea celor cinci laturi, două dintre ele (inteligenta și creativitatea) denominând factorul cognitiv și ilustrând totodată abilități din sfera aptitudinală.

3. Personalitatea, ca sistem supraordonat de trăsături

Ca și conceptul metodologic de profil, conceptul de personalitate rămâne unul deschis cercetării. D. Schultz (1986) inventariază numeroasele teorii ale personalității, pe care le grupează în opt domenii – teoria sistemică, teoria psihanalitică, teoria trăsăturilor, teoria dezvoltării, teoria umanistă, teoria constructului personal, teoria comportamentală și teoriile din domenii-limită. Autorul postulează că nu se poate spune despre una dintre aceste teorii că este corectă și că restul sunt greșite. Astfel – susține Schultz – orice teorie trebuie să fie parțial corectă, pentru că ea poate antrena combinații cu alte demersuri de aceeași factură, dând astfel naștere unei noi teorii sau metateorii.

Multitudinea teoriilor personologice a generat și definiții dintre cele mai diverse pentru personalitatea umană. M. Golu consideră personalitatea „un sistem hipercomplex, probabilist, dinamic și deschis”. La rândul său, P. Popescu-Neveanu (1978)

susține că „personalitatea este tributară socialului și este definită prin social”. P. Golu (1974) remarcă faptul că „amploarea relațiilor persoanei cu mediul social își pune pecetea asupra structurii intraindividuale a persoanei”, iar R. Linton (1968) identifică existența unor „personalități de statut”, care se edifică prin deținerea unor statute și exercitarea unor roluri.

Alți autori, precum J. P. Guilford interpretează personalitatea din perspectivă structurală, în termeni de trăsături sau factori, punând accentul însă nu pe trăsăturile sau factorii în sine, ci evidențiind mai ales pe modul lor de corelare: „Personalitatea unui individ este o configurație specifică de trăsături” (1959, apud. Zlate, 2002). Utilizând o definiție mai generală, J. Piaget (1963, p. 156-174) arată că „personalitatea este totalitatea psihologică care caracterizează un om particular”.

În plan comportamental, o trăsătură de personalitate reprezintă predispoziția de a răspunde în același fel la o mare varietate de stimuli. Mc Crae și P.T. Costa (1990) definesc trăsăturile de personalitate ca fiind „dimensiuni ale diferențelor individuale privind tendințele de a prezenta pattern-uri sau modele consistente de gândire, simțire și acțiune”.

Luând în considerare aceste abordări, teoria trăsăturilor se poate dovedi una dintre cele mai nimerite alegeri pentru cercetările din domeniul personalității. În particular, această teorie este potrivită pentru atingerea obiectivului nostru practic, de realizare a unui profil personologic al jurnalistului, superior conceptualizat. Din punct de vedere experimental, orientarea psihometrică se armonizează pe deplin cu această teorie, deoarece în cadrul ei sunt studiate trăsăturile care caracterizează individul (exprimabile sub forma unor atribute desprinse din comportament).

Cei mai prolifici reprezentanți ai teoriei trăsăturilor sunt Gordon Allport și Raymond Cattell. G. Allport (1981, p. 40) definește personalitatea ca fiind „organizarea dinamică în cadrul individului a acelor sisteme psiho-fizice care determină gândirea și comportamentul său caracteristice”. În același timp, marele personolog apreciază că „personalitatea este suma (sinteza – n.n.) totală a efectului produs de un individ asupra societății”. Autorul distinge între *trăsături comune* (care îi aseamănă pe oameni) și *trăsături individuale/dispoziții personale* (care îi diferențiază pe indivizi unii de alții). Dispozițiile personale pot fi *cardinale*, cu semnificație majoră pentru viața oamenilor (supranumite „rădăcinile vieții”), *centrale* (evidente, generalizate) și *secundare* (care se manifestă sporadic în comportament). G. Allport consideră că pentru descoperirea trăsăturilor importante ale personalității trebuie cercetate toate cuvintele pe care oamenii le utilizează în mod spontan pentru a descrie personalitatea cuiva. Autorul descoperă în limba engleză 17.954 de termeni care descriu personalitatea, din care aproximativ 4.500 se referă la trăsături stabile și durabile.

G. Allport sesizează încă din 1927 că trăsătura are o existență nominală, definindu-se în termenii unui stimul particular și ai unui răspuns particular. Trăsătura apare astfel ca o variabilă statistică independentă, ca o tendință de reacție pe care o putem măsura, constituindu-se într-un răspuns condiționat la un stimul specific. Niciodată autorul menționat nu a negat perspectiva situaționistă asupra personalității, arătând că în fiecare moment comportamentul este determinat atât de modelul complex al trăsăturilor unite în personalitate, cât și de stimulii din mediul înconjurător. În 1967, personologul american ajunge la concluzia că trăsăturile nu sunt mereu observabile în comportament; acestea ar reprezenta numai direcții dinamice, care determină tendințe și stiluri de adaptare la situații diverse. Astfel, ceea ce se observă întotdeauna în

comportament ar fi doar succesiunile de acte adaptative. G. Allport mai remarca, la momentul respectiv, dispunerea multinivellară a trăsăturilor și descria integrarea lor ierarhică în personalitate, precizând că nici o performanță nu este produsă de o singură trăsătură (de pildă, scrisul unei scrisori presupune o convergență între seturile mentale, deprinderi, motive ale momentului, aptitudini, trăsături stilistice, între cele mai adânci convingeri personale și valori).

R. B. Cattell reia lista de cuvinte a lui G. Allport, elimină ambiguitățile și sinonimele, o reduce la 171 de cuvinte și, prin analiză factorială, identifică în final 16 factori ai personalității. Pentru R. B. Cattell (1956), trăsătura reprezintă o tendință relativ permanentă de a reacționa, care formează unitatea fundamentală a personalității. În același timp, trăsătura este o structură mentală caracteristică individului, care apare periodic în conduita sa, dar și un construct ipotetic, rezultat în urma analizelor statistice. Ca și G. Allport, R.B. Cattell elaborează mai multe clasificări ale trăsăturilor de personalitate. O primă distincție este operată între *trăsăturile-sursă* sau de origine, stabile și permanente, și *trăsăturile de suprafață*, cu o valoare descriptivă, fără importanță decisivă pentru înțelegerea personalității (trăsăturile de suprafață ar reprezenta caracteristici care corelează între ele, fără a forma un factor, în situația în care nu sunt determinate de aceeași trăsătură-sursă). O a doua distincție apare între *trăsăturile comune*, pe care fiecare om le posedă într-un anumit grad de dezvoltare, și *trăsăturile unice* – mai rare, care se manifestă mai ales în sfera intereselor și atitudinilor. Trăsăturile unice pot fi, la rândul lor, *intrinseci* (precum o „mână cu șase degete”) și *relative* (nu deviază mult de la trăsăturile comune). R.B. Cattell prezintă și o clasificare dihotomică a factorilor de personalitate: *generali* (care includ toate variabilele unei matrici sau cvasi-totalitatea trăsăturilor),

de grup și specifici (varianța lor nu depinde de cea a factorilor generali).

Atitudinile, aptitudinile, temperamentul și interesele au fost considerate de R.B. Cattell ca fiind *trăsături dinamice*, bazate atât pe tendințe înnăscute, cât și pe configurații complexe de trăsături. Astfel, atitudinea izvorăște dintr-un sentiment foarte profund sau dintr-o tendință înnăscută, și se cere satisfăcută. Atitudinea posedă o veritabilă intensitate a intenției sau a dorinței și o direcție de acțiune. Atitudinile nu sunt izolate în personalitate, ci formează un sistem organizat, o bază comportamentală dinamică. Sentimentul – pentru R. B. Cattell – este o atitudine vastă și complexă, care nu poate fi estimată cu exactitate; ceea ce măsurăm noi prin testele de atitudini ar fi „un sentiment mult redus”. R. B. Cattell și D. Child continuă cercetările în această direcție și, în 1975 disting două tipuri de trăsături dinamice sau motivaționale – ergii și sentimente. Ergii sunt nevoi primitive, instinctive, precum nevoia de securitate și de sex, spiritul gregar, nevoia de protecție parentală, curiozitatea. Sentimentele, în schimb, reprezintă patternuri de reacții comune cu privire la persoane, obiecte și instituții sociale. Autorii citați apreciază că trăsăturile personalității se obiectivează în caractere.

Prin toate cercetările sale, R. B. Cattell s-a ridicat de la o descriere structuralistă a personalității la interpretarea ei sistemică, intuind și încercând să decripteze statistic modelul complex și interrelaționat al trăsăturilor individului, precum și caracterul dinamic al unora dintre acestea. De aceea, Cattell a susținut că numai prin cunoașterea întregului model al trăsăturilor de personalitate care definesc individul se poate realiza o predicție referitoare la ceea ce va face persoana respectivă într-o situație dată.

În concluzie, o definiție corectă a conceptului supraordonat „profil” reclamă delimitarea clară a fiecărei valori

psihice aflată în rețea. Cum un concept este nu numai general, ci și abstract, profilul personologic colectiv poate abstrage proprietățile profilurilor individuale, după cunoașterea trăsăturilor comune și relevante ale acestora.

În cazul nostru, profilul personologic se va referi la categoria profesională a jurnaliștilor. Constantele identificate în profil vor servi la realizarea unei psihoprosesiograme care va releva specificul calitativ al indivizilor care prestează activitatea jurnalistică. După cum am arătat anterior, în psihologia muncii este unanim recunoscut faptul că performanța în muncă este o variabilă dependentă de calitatea personalului. Drept urmare, cunoscând constantele profilului, putem formula unele predicții de tip probabilist asupra comportamentului jurnalistului profesionist.

Pornind de la numeroasele teorii asupra personalității, din care au izvorât avalanșe de definiții, poziții divergente și considerații de genul celor de mai sus, am formulat mai multe reguli care ne vor ghida în demersul nostru de realizare a profilului personologic al jurnalistului.

Astfel, în primul rând, vom adera la teoria trăsăturilor, deoarece aceasta este una dintre cele mai prolifiche orientări din câmpul studierii personalității. În al doilea rând, propunem o abordare sistemică a „diadei” personalitate-profesie, care să conducă nu numai la identificarea trăsăturilor de personalitate care prezintă importanță pentru profesia aleasă (perspectiva diferențială), ci și la evidențierea influenței formative a profesiei asupra personalității (perspectiva psihologiei muncii, modelul modelării).

Deși funcția predilectă a profilului personologic pe care urmează să-l realizăm este una descriptiv-explicativă, dorim să surprindem și dispunerea ierarhică a trăsăturilor care îl compun, articulată într-o constelație coerentă, corespunzătoare caracterului de sistem supraordonat al personalității. În cadrul

acestui procedeu, criteriul ordonator va fi cel axiologic. Profilul personologic astfel rezultat va putea nu numai să descrie, ci și să evalueze personalitatea grupului profesional studiat.

În fine, la realizarea profilului vom avea permanent în vedere perspectiva psihosocială asupra personalității, orientată spre decelarea particularităților omului concret, angrenat în situațiile de viață și în sistemul interrelațiilor sociale.